

2. AMALPHITANA

Iurium

(Rev. Parochus S. Mariae Assumptae - Ordo Fr. Min. Conventualium)
(12 decembris 1972)

SPECIES FACTI. - Praesens controversia respicit monasterium Fratrum Minorum Conventualium Amalphis, quod die 15 decembris a. 1820 a Commissione executrice Concordati anni 1818 inter Sanctam Sedem et Ferdinandum I^{um} Siciliarum regem, assignatum est, tamquam supradotatio, paroeciae S. Mariae Assumptae in Pastena, quae eius possessionem cepit die 12 martii 1821. Paroecia autem monasterium locavit et annis 1829-1830 illud conductum habuit familia Barbaro, quae illud mutavit primum in tabernam, et deinceps in sumptuosius deversorium (Hotel Luna - Convento), quod ex splendidissimis regionis est.

Die 17 novembris a. 1948 R. P. Joseph Maria Palatucci, Minister Provincialis Conventualium Provinciae Neapolitanae, monasterium ab Archiepiscopo Amalphitano repetiit.

Sed contra huiusmodi petitionem exortae sunt difficultates ex parte tum Capituli Cathedralis tum populi Pastenensis.

Tunc Amalphitanus Archiepiscopus quaestionem detulit ad S. Congregationem Concilii, quae die 30 martii 1949 respondit: «*Dilata*». Postea parochus Pastenae petiit a S. C. Concilii facultatem permutandi ex-monasterium (Hotel Luna) cum praedio annexaque domuncula, a conductoribus Barbaro ei oblata.

Sacra Congregatio die 23 martii a. 1953 facultatem negavit, cum rei oblatae pretium minime aequaret pretium deversorii. Anno 1959 Domini Barbaro oblationem auxerunt et, dum quaestio expendebatur apud S. Congregationem Concilii, in negotium se inseruerunt Fratres Conventuales litteris diei 3 martii a. 1959, asserentes se unicos verosque monasterii proprietarios esse, ac petentes restitutionem, parati ad compensandum beneficium paroeciale «per rimpiazzo» secundum mensuram a S. Sede definiendam.

Sive paroecia sive Fratres Conventuales censent *proprietatem ex-monasterii* ad se pertinere, et ex utraque parte exhibentur documenta et rationes.

S. C. Concilii die 21 novembris a. 1962 decretum edidit Fratribus Conventualibus favens, scripsitque Archiepiscopo: «volendos evitare che lo storico e religioso edificio che conserva ancora inconfondibili i segni e le caratteristiche della pietà francescana, passi definitivamente in mani laiche e per usi profani e mondani, converrà che l'Eccellenza Vostra Rev.ma si adoperi perché si effettui la retrocessione tanto dell'ex convento quanto della chiesa annessa, previa consegna della somma non superiore a lire 20.000.000 (venti milioni) che gli stessi Religiosi hanno dichiarato al Santo Padre di essere disposti a versare per il rimpiazzo della rendita beneficiale».

Quamvis Archiepiscopus difficultates attulerit, S. Congregatio Concilii, litteris per suum Secretarium diebus 4 decembris a. 1962 et 29 ianuarii a. 1963 datis, instituit pro executione editi decreti. Tunc et parochus Pastenensis et Archiepiscopo Amalphitanus recursum interposuerunt ad Summum Pontificem pro huiusmodi decreti revisione.

Fratres autem Conventuales petitionem suam definiverunt, eam delimitantes ad solam partem boni immobilis, «Hotel Luna», quae antiquum monasterium constituebat, hoc est, ad claustrum saeculi XIV et duodecim circumpositas cellas.

Cardinalis a Secretis Status, hac accepta Fratrum Conventualium declaratione, litteris die 30 martii a. 1963 datis hortatus est Archiepiscopum Amalphitanum ut missam ei petitionem iterum expenderet, cum quaestio novum indueret adspectum. Sed neque Parochus neque Archiepiscopus novam Fratrum Conventualium propositionem acceperunt; quare Cardinalis a Secretis Status controversiam remisit S. Congregationi Concilii, ut eam examini subiiceret, siquidem argumenta a paracho et Archiepiscopo adducta «non sembrerebbero immeritevoli» considerationis.

Tunc S. Congregatio Concilii nova haec argumenta Fratribus Conventualibus exposuit, qui ampia declaratione responderunt se a suis postulatis non recedere.

Post haec, S. Congregatio Concilii die 14 iulii a. 1965 decisionem die 21 novembris a. 1962 datam confirmavit.

Ob mortem Archiepiscopi et alia adiuncta, quae infra indicata sunt in S. Congregationis litteris diei 27 martii a. 1969, huiusmodi deliberatio tunc nuntiata non est paracho Pastenensi. Epistula enim S. Congregationis Concilii die 27 martii a. 1969 missa Exc.mo Domino Jolando Nuzzi Administratori Apostolico Amalphis, sic se habet: «Eccellenza Reverendissima, in ordine alla retrocessione dell'ex convento di San Francesco con l'annessa chiesa di S. Antonio in cotesta città di Amalfi all'Ordine dei F. M. Conv., compio il dovere di comunicare all'Eccellenza Vostra Reverendissima il testo della lettera in data 14 luglio 1965, n. 104. 022/A, che questo Sacro Dicastero desiderava consegnare a mano all'Ecc.mo Arcivescovo Mons. Rossini in occasione della sua venuta a Roma per la sessione conciliare e che rimase qui sospesa a causa della malattia e della morte di quel compianto presule. La lettera è del seguente tenore: "La Segreteria di Stato di Sua Santità, cui il Parroco di S. Maria in Pastena fece ricorso contro la risoluzione comunicata da questo Sacro Dicastero in merito alla nota vertenza con i Frati Minori Conventuali, ha qui trasmesso tanto lo scritto del Parroco, quanto le informazioni di Vostra Eccellenza Reverendissima, come pure le relative risposte date dagli stessi Religiosi, significando che essa si rimette in tutto alle decisioni di questa Sacra Congregazione. In seguito a ciò questo Sacro Dicastero ha esaminato le ragioni esposte contro la nota risoluzione, e, non essendo emersi nuovi elementi per un riesame della pratica, ha confermato quanto fu comunicato con il precedente foglio del 21 novembre 1962, n. 76023/A, rilevando peraltro che, come risulta da recenti precisazioni dei PP. Conventuali, la retrocessione riguarda la chiesa e la parte soltanto dell'antico convento, e cioè il chiostro, le celle monastiche ed annessi, esclusi i nuovi locali del reparto alberghiero su i quali la parrocchia rimane libera di fare quelle rivendicazioni che riterrà del caso. I motivi che hanno determinato la accennata risoluzione sono noti all'Eccellenza Vostra, e, pertanto, questa Sacra Congregazione confida che il Parroco e i PP. Conventuali prenderanno gli opportuni accordi con la stessa Eccellenza Vostra per procedere nel migliore dei modi, anche per superare le eventuali difficoltà"».

Haec epistula ab Administratore Apostolico Amalphitano transmissa est ad parochum Pastensem, qui recursum interposuit ad hoc Supremum Tribunal die 15 aprilis a. 1969.

Ordo Fratrum Conventualium, initio excepit recursum factum esse a paracho, cum deberet ab Archiepiscopo proponi, ac praeterea praescripti temporis terminos excedere: de bis praeliminaribus exceptionibus ample disceptatum fuit eaeque reiectate fuerunt in Congressu H. S. Tribunalis diei 22 iunii a. 1970, qui recursum decrevit «admittendum esse ad disceptationem».

Die 8 ianuarii a. 1972 hoc dubium concordatum est: «*An constet de legis violatione sive in iudicando (decernendo) sive in procedendo relare ad decisionem S. C. pro Clericis (seu Concilii), diei 14 iulii 1965, recurrenti notificatam die 17 martii 1969, in causa de qua supra*».

IN IURE ET IN FACTO. – Fundamentum huius controversiae est Concordatum Terracinae subscriptum die 16 februarii a. 1818 a Legato S. Sedis, Cardinali Hercule Consalvi, cui Pius VII P. M. libera mandata contulerat, et ab equite Alosio De Medici, pariter legato cum liberis mandatis Ferdinandi I Regis utriusque Siciliae. Concordatum constat 35 articulis publicis, et 10 articulis secretis, qui inscribuntur «Memorandum» et ad peculiare articulos publicos referuntur (cfr. A. MERCATI, *Raccolta di Concordati*, pp. 620-637).

Hoc Concordato conclusae iuridice sunt tres praecedentes suppressiones religiosae, quarum postrema fuerat napoleonica, ab Ioachino Murat facta. Sic Concordatum novis utriusque partis conventionibus providit restituendis sedibus episcopalibus, paroeciis et Ordinibus religiosis in Regno Borbonico.

Ad exsequendum Concordatum, a Pontifice et Rege suprema auctoritate confirmatum, instituta est Commissio, quae opus suum prosequeretur sub moderamine Legatorum utriusque partis cum liberis mandatis, quaeque utebatur Subcommissione, pro executione decisionum quae in superiore sede capiebantur.

Articuli Concordati qui ad rem nostram pertinent, sunt qui signantur numeris 12, 13 et 14 et ad solos Religiosos referuntur; praeterea «Memorandum» V, quod est supplementum declarativum articuli 14.

Articulus 12 statuit in universum ut *omnia bona ecclesiastica*, quae in Publicum «Demanium» redacta inveniantur, Ecclesiae restituantur. Hic non fit distinctio inter bona praedialia, localia, etc.: vocantur *bona ecclesiastica*, in genere, et Ecclesiae restituntur.

Articulus 13 amplam concedit *sanatoriam* re his omnibus bonis et monasteriis, quae alienata sunt ob causas bellicas.

In articulo 14 sermo est de restituendis Ordinibus religiosis. Et hic distinctio fit *inter bona* in genere, et *localia* in specie: quia, ut patet, agitur de restituendis Ordinibus Possidentibus, atque Ordinibus Mendicantibus, qui nihil aliud possidebant, nisi locum, id est, monasterium quod incolebant cum contiguo horto, et nihil amplius.

In 3° commate articuli 14 praescribitur constitutio cuiusdam «Patrimonii Regularis» ex bonis Religiosorum suppressorum, quae bona erunt postea «ripartiti fra conventi da riaprirsi, senza aver alcun riguardo ai titoli delle antiche proprietà, che in vigore del presente articolo (14), tutti restano estinti».

Praescribit deinde etiam *localia religiosa* nondum alienata inserenda esse in *Patrimonium Regulare*, ac statuit illa quoque posse alienari si hoc utile foret ipsi Patrimonio. Habemus proinde unicum Patrimonium Regulare, constitutum ex massa *bonorum* in genere, quae referuntur ad Ordines Possidentes, et *localium* in specie, quae referuntur ad Mendicantes. Habetur igitur *massa bonorum religiosorum*, prorsus in arbitrio Commissionis Exsecutricis posita, quae poterit eam ad

libitum dispertire, eaque uti etiam «per il compimento delle dotazioni delle sedi vescovili ... e delle congrue delle parrocchie», ut reapse facit «Memorandum» V ad complementum articuli 14.

Hinc sequitur quod *ex lege concordataria* (quae extinguit omnem praecedentem titulum proprietatis et unit unica massa *omnia bona et omnia localia* suppressorum Ordinum religiosorum), hi Ordines *amittunt* in perpetuum quamvis proprietatem et quodvis ius reale in propria bona et localia, et Commissio Exsecutrix iam libere potest novas facere partitiones et destinationes bonorum utriusque generis.

Hoc nixa fundamento Commissio Exsecutrix suppressum Fratrum Conventualium *monasterium* adsignavit paroeciae Pastenensi, actu diei 15 decembris a. 1820, quem secutus est actus *immissionis in possessionem* die 12 martii a. 1821. Denique, ad concludendam controversiam exortam inter Parochum Pastensem et Abatem Cavensem, ipsa Commissio Exsecutrix intervenit ad declarandum «che l'accennato giardino con contiguo locale (convento) degli ex Antoniani di Amalfi si è inteso assegnarsi in *sopradotazione* alla detta parrocchia di Pastena colla precedente disposizione». Vocabulum «*sopradotazione*» nihil aliud significare potest quam complementum dotationis quae, sine hoc additamento, insufficiens erat. Fratres ipsi Conventuales hoc aperte agnoverunt litteris 9 ianuarii a. 1949 ad S.C. Concilii: «il convento passò in proprietà ... ed oggi costituisce il beneficio della parrocchia di Pastena» (Summ. p. 10; cfr. etiam *ibid.*, p. 24). Paroecia accepit, titulo supradotationis suae congruae, id est, sui beneficii paroecialis, ex-monasterium amalphanum S. Francisci, neque ullam umquam causam habuit dubitandi quominus hoc non esset *titulo proprietatis*, verae et propriae ac perpetuae, ut perpetuum esse debet beneficium ecclesiasticum et paroeciale; quare haud semel paroecia actus perfecit qui sine iure proprietatis ne concipi quidem poterant et vetus monasterium in sumptuosum deversorium mutatum est, quin Fratrum Conventualium consensus umquam fuerit exquisitus.

Atqui, dotatio paroecialis, hoc est beneficium paroeciae, pertinet ad respectivam paroeciam *titulo proprietatis*. Quare concludendum est Commissionem Exsecutricem intellexisse et assignare voluisse supradotationem integrativam in proprietatem, non vero in simplicem usum et utilitatem.

Manet igitur probatum Fratres Conventuales amisisse ius proprietatis in monasterium Amalphanum a plusquam saeculo et dimidio, id est a die 15 decembris a. 1820. Si Pastenensis paroecia modo ac tempore praedictis non acquisivisset tale ius in monasterium Fratrum Conventualium, id praescriptione obtinisset, quae in hoc casu, est plus quam centenaria (cfr. can. 1508 et can. 1511), quia contra ius proprietatis exceptio mota non est ante diem 3 martii a. 1959. Possessio monasterii ex parte paroeciae e iusta causa seu titulo derivata, continua fuit nec umquam interrupta per actum iuridicum v.g. citationem, quo pristinum dominium suum Ordo repeteret aut quomodocumque ius paroeciae in dubium vocaretur; monasterii possessio a paroecia nomine proprio detenta fuit tamquam si ageretur de re propria, et quidem bona fide prout confirmant litterae quas innuimus Fratrum Conventualium diei 9 ianuarii a. 1949. Aiunt Fratres Minores

Conventuales ad sua iura provocasse occasione Synodi Amalphitanae a. 1903, at parum prodest sibi ius proprietatis tribuere, nisi actus iuridicus ponatur quo praescriptio interruptitur; de facto autem talis actus ad a. 1959 positus non fuit.

Eorundem Patronus animadvertendum putavit in facultativis praescriptionem non dari. Optime novimus quae sunt gratuita voluntatis seu prorsus libera, quae nempe citra ullam obligationem permittuntur (cfr. A. REIFFENSTUEL, *Ius canonicum universum* L. II, tit. XXVI, n. 23; F. X. WERNZ-P. VIDAL, *Ius canonicum*, tom. IV, n. 821, III) praescriptioni non subiici. In casu autem non agitur de facultativis, sed de bonis ecclesiasticis de quibus agit can. 1508.

Concludendum est ergo S. C. Concilii (nunc pro Clericis) sua decisione diei 14 iulii a. 1965 violasse can. 1499 par. 2, decernentem: «dominium bonorum ... ad eam pertinet personam moralem quae eadem legitime acquisiverit», sin minus can. 1508 statuentem: «praescriptionem, tamquam acquirendi modum ... Ecclesia pro bonis ecclesiasticis recipit».

Secus tamen ac opinatur Promotor iustitiae deputatus, nulla adfuit in casu violatio legis in procedendo, quia praescriptam licentiam auctoritatis ecclesiasticae parochus initio controversiae petierat; licentia autem auctoritatis civilis necessaria fuisset si decreto executivo auctoritatis ecclesiasticae aedificium restituendum fuisset Ordini Fratrum Minorum Conventualium, id est postea, non antea.

Quare concludendum est decisionem S. Congregationis Concilii supra indicatam violasse legem «in decernendo», cum tribueret Ordini Fratrum Conventualium ius proprietatis, quod, contra, ad Pastenensem paroeciam spectabat. Statuit quidem can. 1518: «Romanus Pontifex est omnium bonorum ecclesiasticorum supremus administrator et dispensator» at non constat Eundem ius proprietatis de quo agitur ad Fratres Conventuales transtulisse, quod fieri non poterat nisi ob commune seu superius bonum; aut facultatem id faciendi tribuisse S. Congregationi Concilii. Quaestio ergo hic esse non potest de prudenti seu opportuno usu talis facultatis.

Fratres Conventuales exceperant illegitimitatem recursus: primo, quod hic propositus fuerat a parochus, non vero ad Archiepiscopo qui, aiunt ipsi, solus poterat legitime recurrere; secundo, quia actus S. Congregationis Concilii diei 14 iulii a. 1965, nihil esset nisi mera confirmatio decisionis ipsius S. Congregationis diei 21 novembris a. 1962.

Quamvis de exceptionibus praeliminaribus agatur, ut iteratis votis Patroni Ordinis Fratrum Conventualium, iuvat rationes exponere propter quas reiectae sunt.

Primae exceptioni respondetur dicendo: in ipso documento quo S. Congregatio Concilii confirmat praecedentem decisionem diei 21 novembris a. 1962, explicite indicari tamquam partem «il Parroco di S. Maria in Pastena». Etenim, ut patet ex libris immobilariis, bona de quibus agitur, inscripta sunt beneficio paroeciali, cuius titularis et procurator est parochus: qui, igitur, indubie legitimatus est ad agendum nomine beneficii (can. n. 1649 et 1653 par. 2) salvo, videlicet, iure Episcopi interveniendi, si casus ferat, in iudicium vel ad substituendum (can. 1653 § 5) vei ad

adiuvandum (can. 1519). Quare recursus interpositus est ab eo qui iure agere potest.

Quoad secundam exceptionem, ex qua actus S. Congregationis Concilii diei 14 iulii a. 1965 nihil esset nisi mera confirmatio decisionis datae die 21 novembris a. 1962, distinguendae sunt duae hypotheses. Prima habetur quoties decisio administrativa non fuit impugnata intra terminos a lege praescriptos, et administratus, ut iterum ingrediatur terminos quos infructuose decurrere permiserit, petitionem exhibet administrationi, et haec eam simpliciter reiciit hac sola de causa, quod rei iam antea provisum fuerat. Huiusmodi pronuntiatio simpliciter declarans controversiam iam fuisse decisam, non videtur iuridice impugnabilis. Altera hypothesis contra, est ea, ex qua publica administratio, cum impugnatam videat suam decisionem, processum aperiat secundi gradus, qui perveniat ad alterum decretum. Hoc decretum secundi gradus, etsi confirmativum, est «un provvedimento nuovo», igitur impugnabile in sede iurisdictionali (cfr. e. gr. M. S. GIANNINI, *La Giustizia amministrativa*, Roma, 1964, pp. 148-149, a cura di Raffaele Juso).

In casu nostro, parochus S. Mariae in Pastena post decretum diei 21 novembris a. 1962 haud iners fuit, nam die 4 martii a. 1963 ad Summum Pontificem recurrit, cuius voluntate petitio remissa est ad S. Congregationem Concilii, quia argumenta adducta «non sembrerebbero immeritevoli» considerationis. Sacra autem Congregatio (uti legitur in epistula diei 27 martii a. 1969) «esaminate le ragioni esposte contro la nota risoluzione» (nempe diei 21 novembris a. 1962), rationeque habita «delle recenti precisazioni dei PP. Conventuali» (ergo non prius expositae), pervenit die 14 iulii a. 1965 ad edendum decretum quod, licet vocari possit confirmativum, prout cum praecedente congruit, definit tamen processum administrativum secundi gradus.

Pronuntiatio diei 14 iulii a. 1965 comunicata est, ut iam diximus, parochus Pastenae tantum litteris die 27 martii a. 1969 Administratori Apostolico Amalphitano datis, et ab hoc nota facta parochus, quem directe spectabat. Numquam antea decretum diei 14 iulii a. 1965 parochus fuerat notificatum. Vix cognito decreto, parochus intra terminum lege statutum interposuit recursum ad Sectionem Altcrum Signaturae Apostolicae contra dictam decisionem, prout ius illi erat ex articulo 106 Constitutionis «Regimini Ecclesiae Universae».

His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro Tribunali sedentes et Deum solum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus: S. Congregationem Concilii (nunc pro Clericis) sua decisione diei 14 iulii a. 1965 legem violasse in decernendo, ideoque praefatam decisionem irritam esse, in casu.

E sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 12 decembris 1972.

DINUS Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens*; + ALOISIUS Card. TRAGLIA
+ PAULUS Card. MARELLA; HILDEBRANDUS Card. ANTONIUTTI
ARTURUS Card. TABERA; AEGIDIUS Card. VAGNOZZI
JACOBUS Card. VIOLARDO